

FORRADALMÁROK SZÜLETNEK...

1969 nyarán a Tiszatáj főszerkesztője, *Andrássy Lajos* megkért, készítsek egy interjút Komócsin Zoltánnal. Vállaltam. Szeged 1944. október 11-én szabadult fel, s a környező községek is ezekben a napokban. Komócsin Zoltán fiatalemberként élte át ezeket a napokat, már akkor is igen jelentős részt vállalt a mozgalomban. Erről a történelmi sorsfordulóról kértünk tőle írást.

ELSŐ BESZÉLGETÉS

1969. augusztus 30-án Röszkén, két évtizedes jubileumát ünnepelte a Kossuth Termelőszövetkezet. Csápenszki István, a szegedi járási pártbizottság első titkára szölt, hogy most tisztázhatom Komócsin Zoltánnal az interjú sorsát. Megigérte, pár nap múlva írásban küldi. Megkaptuk.

Akkor találkoztam idős Komócsin Mihállyal. Ültünk a verandán, felhozódott a szó a régi időről. Péter János külügyminiszter, Rózsa István, a megyei pártbizottság titkára, Csápenszki István, a járási pártbizottság első titkára, Vass Lajos, a tápéi Tiszatáj Tsz elnöke s jómagam ültük körül az asztalt.

— Hogyan, te itt szalmaözvegységben élsz? — kérdezte Péter János idős Komócsin Mihályt.

— Nem. Harmadikán utazik a feleségem.

— Hová?

— Lipcsébe, a kiállításra.

Frissen, jó emlékezettel idézte idős Komócsin Mihály a hajdan volt esztendőket. Amikor elsőket lépett az ország.

— Hát a politika?

— Azt meghagyom valamelyik unokának, amelyik tisztán látja a nemzetközi helyzetet.

— Miért? A fiad nem jól látja? — kérdezte Péter János Komócsin Zoltára mutatva.

Derültünk. Aztán elközelgett az idő, indulnunk kellett. Búcsúzás közben Miska bácsitól még kicsikartam az ígéretet, esténként beszélgetünk.

OLASZ FRONT — MAGYAR BÖRTÖN

— Az Elnöki Tanácsnál voltam gazdaságvezető. Valami fogadásra készültünk. Nem maradt más hátra, föl kellett vennem elviselt nagykabátomat. A kezelője ki-rojtolódott, kopottas jószág volt. Mondom az asszonynak, szegd be. Beszegte. Felvettem, s mentem az ünnepségre. Mondja az egyik elvtársam: mi az tanácsos úr kérlek, a nadrágot a kabátodon hordod? Ez 1948-ban történt. Otthon ledobtam, cifrákat mondtam az asszonynak, meg azt is, tüzel el, engem ne maléozzon senki. De ő nem tüzelte el, odaadta egy pusztamérgesi parasztasszonynak. Ja, a képviselő? Szalad az még most is. Mindene megvan, nekem meg kerékpárom sincs. Meggazdagulhattam volna. Amikor ott voltam az Elnöki Tanácsnál, akkor szerveztük az első világifjúsági találkozót. Egy nagy degesz pénzt raktak az asztalomra. Mondtam is rögtön, ki innen, az anyátok istenit. Azelőtt meg, itthon, Szegeden? Ugyancsak. Volt itt egy üzlet, abban rengeteg ruhanemű. Sok öltönyt szétosztottam az elvtársak között. A szegedi zsidó árvaházban 30—40-en voltak deportálva. Meg Borban a táborban. Jöttek vissza koszosan, lerongyolódva, a fiaim meg szóltak, ennek is adjunk, annak is kell. Sok jóakaróm mondogatta akkor, meg később, a Komócsin család meggazdagodott ezekből a ruhákból. Pedig hát se rajtam, se a gyerekeimen egyetlen

ilyen ruha nem volt. Adtam én Apró Antalnak, Erdei Ferencnek is. Apró innen ment Debrecenbe, a kormányhoz.

— Nehéz idők jártak akkor. Megbénult az élet, keményen dolgoztunk, hogy meginduljon a termelés. Jól emlékszem az inflációs világra. Akadtak persze, akik játszották a szegényt. Dénes Leó is rongyos ingben, micisapkában szegényeskedett. 1945—46—47-ben járt a kajla sapkában, közben meg kilószámra küldte a szalámit meg a vaját Pestre a feleségének. Itthon meg öt dekát sem lehetett kapni.

— Az első világháborúban az olasz fronton szolgáltam. Harcoltunk Doberdónál, a Piavénál. Szabadságot kaptak. Itthon volt szegény anyám, egyedül, minden támasz nélkül. A testvéreim: Illés meg Tóni ugyancsak a háborút járták. Gondoltam egyet, volt munka, kínálták, hát elvállaltam. Dolgoztam három hónapig. Ez 1917-ben történt. Aztán szerencsésen visszamentem a frontra. Ki is értem a századhoz. Egyévi várfogságra ítélték, háború utáni kitöltésre. Aztán következett a nagy visszavonulás 1918-ban. Egy géppuskás szakasszal hátrahagytak fedezetnek. Tartottuk magunkat a hegyoldalban. Egyszer csak ott voltunk bekerítve. November elejére járt. Mi legyen velünk? Bevonultunk Arziellóba, fegyverrel, magyar nótákat énekelve. Nem volt könnyű a fogság, hiszen a táborban 70 ezren szorongtunk. Nem győztek bennünket etetni. Voltak ott jókötésű szegedi, tanyai gyerekek. Jelentkeztünk a vasútépítésre dolgozni. A milánó—gráci vasútvonalat takarítottuk. Egyszer megállt a gyorsvonat. A többiek cigarettát koldultak, én meg úgy különhúzódtam tőlük. Egy úriasszony meg a lánya álltak az ablaknál. Integettek. Odamentem. Kérdik: fogoly? Az — mondtam. Adtak egy csomagot, sült csirkét, cigarettát, gyufát. Mert hogy az ő fiuk meg magyar fogságban van, s igen-igen jól bánnak vele. A többiek csak tátották a szájukat. Mikor elment a vonat, kérdezték is: ki volt ez? A gráci nagynénem — mondtam.

— Az első csoportokban jöhettünk haza, mert hogy jól dolgoztunk. 1919 novemberében. Se munka, se semmi, ruhám sem volt, mert az öcsém elhordták. Meg sem melegedhettem 1920-ban, mert behívtak ismét katonának. Januárban. Márciusig csak viseltem valahogy, odáig voltam bent, akkor aztán kinyílt az idő, otthagytam. Sok parasztgyerek megszökött akkor, de összefogdosták őket. Engem ősszel sikerült elkapniuk. Hat hónapig voltam a Csillagban. Aztán, amikor kiengedtek, rögtön munkát kerestem. Itt a Petőfi Sándor sugárúton a polgári demokráta körben társasvacsorát rendeztek, odamentem kiszolgálni. Voltam én pincér is. A börtön után ez volt az első munkám, de bizony eléggé legyengültem odabent. Nem tehettem mást, 1922 tavaszán Tatabányára mentem, ahol megnősültem. 1923 tavaszán született a Zoli. Nem lett volna ott rossz életem. Egy nagybirtokos kastélya volt a közelünkben. Tetőfedőmester voltam, náluk meg befolyt a víz, jöttek hát hozzám, csináljam már meg. Esett az eső, de egykettőre kijavítottam a tetőt, mire az uraság csatos üvegben küldte a bort. Kértek számlát is, de csak legyintettem. Annyira megtetszett a munkám, hogy váltig mondogatták, maradjak ott, váltsam ki az iparendélyt. Csak hát sokáig nemigen maradhatott a Komócsin család egy helyen. Én sem. 1924-ben jöttem el onnan. Akkorra hazakerültünk mind a hárman, ki innen, ki onnan. Illés Zalaegerszegen, Tóni meg Kecskeméten „ült”. Tónit vöröskatonaként internálták, Illés meg városparancsnok volt Nagykanizsán. A háborúban Horthy alatt szolgált a Novarán, mint tengerész. Amikor a Szovjetunió csereként kérte, Horthy nem adta ki.

— Sokfelé dolgoztunk a tanyavilágban. Sövényházán is gróf Pallavicini birtokán. Jártak oda mindenféle árusok, kocsival jöttek megrakodva, hoztak edényt meg más cencsemekemet. Cseréltek gyapjúért, túróért. Egyszer csak mondja ám Illés: bátyám, nézd, hogy bolondítják ezek az uradalmi népséget. Azzal a nagy raktár gerincére felállott, és elkiáltotta magát: Tisztelt gyülekezet! Tisztelt gyülekezet! Egye le a fene kendőstül a fejeteket.

— Jól megvoltunk az emberekkel. Igaz, mondogatták, de jól megy a mestereknek, hiszen, ha krumplit főztünk, abba jutott egy kis kolbász, ha tarhonyát, abba is jutott. Szombatonként meg a kocsi vitt ki bennünket az állomásra. Kérdeztették egyre-másra, hát ennyire telik nekünk, hogy minden áldott nap kolbásszal rakjuk

tele a hasunkat? No, igen, hiszen lókolbász volt. Mondták rögtön, mester úr, nem hoznának nekünk is pár kilót? Vittünk. Aztán a csendőrök fülébe jutott a viselkedésünk, s ott kellett hagyni a munkát. Meheztünk, vándorolhattunk tovább.

— Klebelsberg elég sok tanyai iskolát építtetett annak idején. Dolgoztunk rajta. Csúnya, téli időben, viharokban, amikor más nem vállalta a munkát, mi akkor is kiálltunk. Három családom volt már akkor, élni kellett. A csengelei tanyákon, az isten háta mögött dolgoztunk. Mondta a tanítónő, mester úr, istenkísértés, amit csinálnak. De mondhatta. Kellott a kereset. És az volt a vicces, hogy a csengeleiek minket uraknak tartottak. Micsoda világ volt. Hónap utóján a tanítóék krumplit ettek. Hajába főtt krumplit. Mi vittünk ki szalonnát, kolbászt, s odaadtuk nekik. Sírt, szabadkozott a tanítónő, hogy nem tudja elfogadni, nem kell az nekik, de hát mi láttunk a szemünkkel. Odaadtuk jó szívvel. Mire megmelegedtünk, már megint érdeklődtek utánunk. Elmentek a mesterek innét? El. Szoktak kihozni fűzeteket? Szoktak. Elmondhatom, dolgoztunk mi Pallavicini minden birtokán. Kijártunk vagy három esztendeig. A harmincas évek elején meg Debrecenbe kerültünk, ahol a Fehér és Ritter cég állami épületek karbantartását vállalta, és építkezett. Hárman voltunk, Illés meg én, aztán a szegedi Dékány István. Négy évig jártunk oda. Persze, mindjárt bekapcsolódtunk a mozgalomba. Egy detektívnel laktunk, odaszálltunk kvártélyba. Így aztán szerencsénk volt. Igaz, nemskóra a céget értesítették, tájékoztatták, hogy mi kik vagyunk. De azt választották, őket az nem érdekli, mert igen-igen jól dolgoztunk. Annyira belejöttünk, hogy a végén már, a negyedik évben nem költöztünk a detektívhez. A mozgalomból ott se hiányoztunk.

— A harmincas évek közepén nagy vihar pusztított Szegeden. Lehordta a cserepeket, megrongálta a tetőket. Hívtak bennünket haza. Javitgattuk, toldozgattuk a lyukakat. Sokáig itthon kerestük a kenyeret. Voltam az Alföldi Cementárugyárnál anyagkihordó. Jól emlékszem, zezugos, kátyús utcába fuvaroztam a kiskocsival, de el-elakadtam. Odajött hozzám egy asszony, tolt a kocsit. Káromkodott. Isten verje meg ezeket, ennyit pakoltak magára. A harmincas évek végén a zsirolvasztónál dolgoztunk Tóni öcsémmel, ott dolgozott Gács Gyurkának az apja. Illés a Rózsa-malomban volt pórtás. Jöttek a detektívek: a Komócsinokat el kell azonnal bocsátani. Pesti cég volt ez, egy Gyárfás nevű igazgatóé. Azt mondta: itt a munkában megfelelnék. Aztán Varga Istvánék átvették a zsirolvasztót, innen mennünk kellett.

— Hosszú időközön át jó emberem volt nekem Farkas építész Szegeden. Ha valami kényesebb munkát vállalt, s jó szakember kellett, akkor beajánlott. Megmondta kerek perec, van nekem olyan mesterem, aki megfelel, úgy épít, hogy hiba nem marad utána. De kommunista. Egyszer kivitt Kiskunhalas alá, egy svábhöz. Villát építtetett, s mutatták a kőművesek, mire haladtak. Csináltam a munkámat. A padláson ebédeltem, a kamrában aludtam. Vittem magammal száraz kosztot. Harmadnap lehívatott a gazda. Mondta, a munkámmal elégedett, az anyjának meg megparancsolta, reggelit, ebédet, vacsorát főzzön a mesternek, énnekem. Elfogyott a cserep, s haza akartam jönni, nem engedett. Azt mondta, maradjak, fizeti az üresjáratot. De hát híre ment, hogy kommunista van a faluban. Volt ott egy pékség. Annak a vezetője egy fiatal lány. Elküldött egyszer kifliért a gazda. De hiába mentem be az üzletbe, senkit sem találtam. Visszamentem üres kézzel. Nevetett a sváb. A kicsiké szégyell magával találkozni, más párthoz húz a kedve. Aztán, amikor elvégeztem a munkám, elindultam haza — gyalog. Tíz pengő borralvalót küldött utánam. No persze, nem volt mind ilyen. Egy szüret idején épp a homokon dolgoztunk. Préselték a szőlőt. A gazda ott koválygott a prés körül, nehogy a szőlőmunkások teleigyák magukat musttal. Félliteres bádögögrében merített a mustból. Félig se lehetett. Illés meg kortyolt egyet-kettőt, s kiürült a bögre.

— Nem így gondoltam.

— Hogyan? — kérdeztem.

— A kóstolót máshogy — azzal újra mert a mustból a gazda. De én már nem fogadtam el.

— Amikor kitört a második világháború, akkor inségesebbre fordult a világ.

Különösen ránk járt szigorú idő. A móravárosi pártszervezet titkára voltam, 30 évig központi vezetőségi tag, a MÉMOSZ szegedi csoportnál ügyvezető-pénztáros, meg minden. Jöttem Budapestről, hoztam az illegális röplapokat. Persze, vártak a Nagyállomáson. Csakhogy Balástyán meg Kisteleken leadtam a csomagot. Akkoriban dolgoztunk Fehértón is, a halgazdaságban. Illés és Tóni a kubikosokkal együtt hordta a földet. Más néven merték őket „elvéllalni”. Sándorfalvára mentem gyalog. Persze, a tó szélénél. Vittem a röplapokat. Szétosztottam. Kerestek is azon nyomban, vártak az országúton, a vasúton. Én meg hazaballagtam. Mórachalmon úgy jártunk túl a csendőrök eszén, hogy a röpcédulákat lóhátasok hordták szét. Fialat legények begyűrték az ingük alá, s senki sem gondolta volna, hogy ott viszik a tiltott írásokat. Balástyán is volt egy jó emberem, Illés Károlynak a falu végén volt a terményüzlete. A fiával a felszabadulás után sok akcióra fogtunk. De hát az még odébb volt. Hiszen 1944. március elején, ha jól emlékszem, 11-én minket hármónkat, Illést, Tónit meg engem, meg Tombáczt Imrét a szegediek közül fölvittek Budapestre, a toloncba. Onnan küldtek később Ricsére. Tombáczt Imre az orvos mellett lett asszisztens. Tóni öcsém nagybeteg volt. A betonon feküdtünk. Ott volt Gyólai István, Bernáth András, Kiss József, de őt elvitték büntetőszázadba, a frontra. Nem tehetünk mást, összeadtuk magunkról a kabátokat, azt terítettük alá, azzal takaróztunk. Hiába panaszkodtunk, az örök csak vigyorogtak, azt mondták, hogy van ennél jobb hely a „Föltámadunkban”. Ott van három hely is, oda levihetnek bennünket, a hullaházba. Szentesről, Makóról is többen voltak, de tíz nap után a politikaiakat, a súlyosabbakat elvitték Ricsére. Nem tudtak mit kezdeni velünk, hiszen több ezren voltunk akkoriban a toloncban. A repülők meg egyre jöttek, bombáztak nap mint nap, minket bezárták a második emeleten, hallottuk, hogy zúg, morog, dübörög a világ, a bombák hogyan csapódnak egymás után, a Soroksári utat bombázták. Önkéntelenül a sarkokba húzódtunk. 250-en voltunk politikaiak, 250 pesti vagánnyal. Megmosolyogtuk őket, hiszen az volt a jelszavuk, amit nekünk hajtogattak: ti politikailag harcoltok a burzsoázia ellen, mi meg gazdaságilag.

— Ricsén rendbe hoztuk a táborn, kapáltunk, gyomláltunk, meszeltünk, szóval elviselhetőbbé tettük. Szerencsénkre kemény gyerek volt a táborparancsnok. Augusztusban jöttek a németek, azonnal adják ki nekik a politikaiakat. Akkor azt mondta, nincsenek itt politikaiak, mind csavargó ez. Kis időre jöttek, adják ki nekik a csavargókat. Erre azt mondta, megtévedt munkások ezek, nem adja ki. Úgy volt, hogy megtámadják a táborn, felperzselik a németek. Igaz, akkor már hallottuk az ágyúdörgést. Egy este nem adtuk le a szerszámokat, lesz ami lesz, védekezünk. Akkor a parancsnok ingbe-gatyába riadóztatott, és kijelentette, én nem adok ki senkit. Innen bárkit is csak az én holttestemen át vihetnek el. A tábor négy sarkán a géppuskákat kifelé fordította az országútra. A vagányok mellénkálltak. A németek meg elmentek.

— Aztán jöttek a Belügyminisztériumtól, hogy fölszámolják a táborn. Egyenként hívtak be mindenkit. Jött a híre, Illés, Tóni szabadulnak. De az én papírjaimat nem találják sehol. Illés így szól: nézz ide, három gyereked van, eredj te haza, én vállalom, én maradok helyetted. De nem hagytam, azt mondtam: nem tehetem meg ezt, testvér. Neked is gyerekeid vannak. Aztán a fiókból előkerült az én papírom is, mind a hárman szabadulhattunk. A felszámolás két napig tartott. Késő este olvasták a névsort, és a K betűnél egy lappal tovább lapoztak. Tóni és Illés neve kimaradt. Nagy nehezen megtalálták a „hibát”.

— Megkezdődött a versenyfutás hazafelé, ki ér haza hamarabb Szegedre, mink vagy az oroszok. Csakhogy az út nem volt egyszerű. Vagonokban utaztunk, de a vonat hol megállt, hol nem, Szajol is éppen eleget kapott akkoriban. Jöttek a repülők, a vonat visszatolatott az erdőbe. Mi nem várhattunk, gyalog nekivágtunk Szentesnek. Többen voltunk a makóiakkal együtt. Akkor már két napja nem ettünk. Betévedtünk egy órházhoz. Kérdeztem az asszonyt, jön-e erre vonat? Mondta, egy nap egyszer jön egy motoros. Kérdezte rögtön, kik vagyunk? Megmondtuk. Eltűnt. Egyszer csak három bögrét hozott, adta sorba, dűtötte bele a tejet a köcsögből, az ember meg vágta hozzá

a kenyeret. Az asszonymnak kihullottak a könnyei, amikor meglátta, hogy mi hogyan eszünk. Jött egy motoros, Szajolnak tartott, de akkorra már lebombáztak a németek mindent, visszafordult, és elhozott bennünket Szentesig. Bementünk az állomásfőnökhöz, s elmondtuk, hogy mi van. Azt mondta, megy vonat, egy motoros, késő este Vásárhelyre. Minket előre beszállítottak, és szerencsésen eljutottunk éjfélre a kisállomásig. De ott már nem volt remény. Átbaktattunk a nagyállomásra, ahol egy német sebesültszállító szerelvény várakozott. Magyar személyzete volt. A német katonák ordítottak, nem mertek elindulni, mert Szegedet bombázták a repülők. A vasutasok segítettek. Az öcsém feküdt a pad alatt, engem a polcra segítettek, nehogy tudják a németek, kikkel utaznak. Baktónál megállt a vonat, erre mi letoltuk a gatyát, elindultunk a kukoricásba nagydolgunkra. Szerencsére nem jöttek utánunk, s a vonat elindult. Hajnali öt órakor értünk haza. Végigyalogoltunk a várososn, este már az egész város tudta, hogy a Komócsinok hazajöttek. Másnap a rendőrségre vezetett az utunk. Elszeleltek az urak, egy Monostori nevű volt ott, akivel már korábban is jóba voltunk, mindig értesített bennünket, ha valami készült ellenünk. Kijelentettük: holnap pedig kinyitjuk a munkásotthont. Hiszen amikor minket elvittek, akkor be is zárták.

— Ekkor kezdődött a szabadság. Még nem ért el egészen hozzánk, de már itt ropogtak a fegyverek, rendezgetni kezdtük a jövőnket.

MÁSODIK BESZÉLGETÉS

Ismét itt ülünk a verandán, az „önként vállalt” irodában. Egymás után jönnek az emberek, régiek, fiatalok, megkeresik Miska bácsit, elmondják gondjukat, aztán továbbállnak. Akadozik a beszéd. Most engem próbál az öreg harcos. Kérdi, miféle vagyok. Mondom. Mutatom az igazolványt, a dokumentumot. Látom rajta, ez kevés. Igazolványa mindenkinek lehet. A fajtaazonosságot kutatja, a hitet. A hangulata sem a legjobb. Így hát lassan-lassan majdhogy darvadozunk. Később csak elő-előbuknak az emlékek.

A SZABADSÁG HAJNALÁN

— Adtak volna nekem villát is a nemzetközi műút mellett. Szép kerttel, szőlővel, gyümölcsfákkal. De nem kellett. Mondtam nekik, ugyan mit értek én ahhoz? A mezőgazdasági munka nem az én kenyerem. Azt válaszolták: mi majd megműveljük helyetted. De nem fogadtam el. Lett volna módomban gazdagodni, hiszen amikor az Elnöki Tanácsnál voltam, sokszor megkörnyékeztek. Egyszer gúnyosan megkérdezték: te kommunista vagy? — Igen — mondtam. Alaposan végignézték rajtam. Nem volt rossz a ruhám, de egy kicsit elviselt. A fizetésemmel sem nagyon legénykedhettem, Tildinek 10 ezer forintot küldtem havonta, nekem meg 500 forint jutott.

— A pártfegyelmivel is megbüntettek. A Tájékoztatási Iroda közleménye után kijelentettem, lehet még Tito jó barátunk, épülhet még ott demokrácia. Nosza, rögtön alaposan kérdőre vontak, hogyan mondhattam ilyet. Pártfegyelmet kaptam. Viseltem becsülettel. Amikor Jegyínák volt a megyei párttitkár, mondták neki néhányan, el kellene törölni az öreg fegyelmijét, pártbüntetését. Akkor nagyképpen odavágta, még nem dolgozott annyit a mozgalom érdekében. Amikor Németh Károly lett a megyei titkár, mondták, eltörlik a pártbüntetésemet. Adjak egy pár sort írásban. De én nem adtam. Tombác Imre írta meg helyettem, és három nap múlva törölték a pártfegyelmimet.

— Nem volt könnyű az életem. Amikor az Elnöki Tanácshoz kerültem, 6 általános iskolám volt. A fizetésem még talán a hivatalsegédénél is alacsonyabb. Tanultam. Ha nappal nem haladtam elégre, tanultam este, felkeltem hajnalban. Ne mondja senki, ez a vén szivar meg nem tud. Én tudtam. Később is, amikor már lekerültem Szegedre. A gazdasági dolgokat én irányítottam. 1950-ben eljöttem az Elnöki Tanácstól, nyugdíjaztak. De nem fogadtam el. Hazajöttem, dolgoztam, itthon Szegeden a pénzügyi osztályon kaptam munkát. Osztályvezető lettem. 28 millió forint adó-

hátralék volt akkor. A Petőfitelepen a melós többet fizetett az ól lakásáért, mint bent a központban öt-hat szobásért fizettek. Jól emlékszem az egyik esetre. A divatos szabómester kibabrált a törvénnyel. Máshol dolgoztatott. 15—16 ezer forint adóhátraléka volt. Egyszer aztán mondják nekem, hogy éppen itt van a cukrászdában egy vadonatúj motorkerékpárral. Na, mondom két emberemnek, toljátok már be ide azt a motort. Úgy lett. Nem telt bele fél óra, jött az egyik főhadnagy barátjával együtt. Hogy mertem én a motort elvenni? Mondtam: nemhogy elvettem, de ha nem fizeti ki az adóhátralékát, elárvereztetem. Három nap múlva befizette.

— Egy időben úgy volt, hogy én leszek az elnök Nagy-Szegeden. Zoli fiam lent volt éppen Pestről. Mondta Dénes Leónak, gyere már, foglald el a helyedet. Így válaszolt: még nem megyek, apádat be akarom vezetni a dolgokba. Pedig hát mindenképpen ezt akarta megakadályozni. Mondtam rögtön, nem fekszem a te poloskás ágyadba. Megkezdődött a tanácsülés. Zombori János volt akkor a szegedi párttitkár. Kijelentette, a pártfegyelmi miatt nem tudunk jelölni téged, Komócsin elvtárs. Akkor úgy gondoltam, itt hagyom én az egészet. Minek bajlódjam az ilyenekkel? De aztán mégsem, hiszen annak örültek volna a legjobban.

— Egyszer följelentettek. Fentről, Pestről jöttek kivizsgálni. Aztán 1962-ben, amikor a Szocialista Hazáért Emlékérmét megkaptam, akkor felelevenítették az esetet. Igaz, az ötvenes évek elején, a kivizsgáláskor is mondogatták a pestiek: elvtárs, nem irigylem a sorsodat. Ilyen emberek között dolgozni. Mert a feljelentésben olyan elismerések voltak, amiket mások követtek el. Igaz, én a cél érdekében mindent elkövettem. Kemény voltam. De igazságos akartam lenni, hiszem, legtöbbször az is voltam. Soha senki sem mondhatja, hogy elvtelenül dőzsöltem, demizsonokkal jártam a tanyákra, s megrakták volna az autót mindenféle javakkal. Rám soha ilyet nem mondhattak. Lehet, többször is hibáztam. Ez meglehet. Olyan időszakot élünk, amikor a hatalom megszerzéséért folyt a harc. Amikor a kátyúba jutott országot el kellett indítani. 1944-ben jöttek ide sokfelől, s mindenki pártot akart szervezni. Keménységet követelt az idő, a történelem. Ami hibákat elkövethetem, nemcsak az én hibáim. Azokat most is vállalom.

(Az írás befejező részét februári számunkban közöljük.)

ROTBART LÁSZLÓ

A CSILLAGBAN

Részletek a „Ne felejtse el régi barátod” című könyvéből, amelyben a jugoszláv népfőszabadtató mozgalom résztvevőinek a Csillagbörtönben viselt szenvedéseit, harcait örökítette meg.

„ÉRETTSÉGI” A BÖRTÖNBEN

1942 februárjában meglehetősen sok fogoly érkezett Újvidékről. A csoportban volt Vlada Krajačević és Ljubiša Popara is.

Azok az elvtársak, akik ezzel a csoporttal jöttek, néhány hónappal tovább voltak szabadlábban, mint a többi bácskai fogoly. Érkezésük, különösen azért, mert ismerték a frontokon uralkodó helyzetet, elég nagy izgalmat váltott ki a börtönben. Ők hozták az első híreket arról, hogy a fasiszta csapatok számos nagy vereséget szenvedtek a keleti fronton. A szegedi börtön foglyai tőlük tudták meg, hogy Hitler hadseregét Moszkva alatt megverték. Hogy minél több fogoly megismerkedhessen a keleti fronton uralkodó helyzettel és a moszkvai ütközet részleteivel, Vlada és Ljubiša valóságos kis beszámolót készített a sorsdöntő csatáról. Leírták benne a harcokat, beszámoltak arról, hogy a németek hogyan kerítették körül Moszkvát, és miként próbálták éket verni a védőgyűrűn, majd elmondták a szovjet ellentámadás